

**O‘ZBEKISTONNING ELEKTROTEXNIKA SANOATI YUKSALISHI: IQTISODIY RIVOJLANISH UCHUN IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR**

Bahodirov Jahongir Bahodir o‘g‘li  
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti  
Iqtisodiyot va menejment kafedrası assistenti

Yusupov Komaliddin Baxtiyot o‘g‘li  
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti  
Iqtisodiyot va menejment kafedrası assistenti

**Annotatsiya**

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda sanoatni diversifikatsiya qilish va texnologik taraqqiyotga katta e‘tibor qaratilmoqda, elektrotexnika sanoati asosiy strategik tarmoq sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ushbu maqola O‘zbekiston elektrotexnika sanoatining rivojlanish traektoriyasini o‘rganadi, uning iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, yangi ish o‘rinlari yaratish va import o‘rnini bosishni qo‘llab-quvvatlashdagi rolini baholaydi. Tadqiqot hukumatning asosiy tashabbuslari, jumladan, infratuzilmaga investitsiyalar, kasbiy ta‘lim dasturlari va sanoat o‘sishini rag‘batlantirishga qaratilgan soliq imtiyozlarini ko‘rsatadi. Maqolada joriy tendentsiyalar, manfaatdor tomonlar siyosati va qiyosiy mintaqaviy mezonlarni tahlil qilib, O‘zbekistonning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishiga sohaning hissasini kuchaytirishning potentsial yo‘llari ko‘rsatilgan. Strategik tavsiyalar qatoriga innovatsion ekotizimlarni yaxshilash, xususiy sektor ishtirokini oshirish, global va mintaqaviy qiymat zanjirlariga integratsiyani chuqurlashtirish kiradi.

**Kalit so‘zlar:** elektrotexnika sanoati, iqtisodiy diversifikatsiya, investitsiya muhiti, importni almashtirish, innovatsion rivojlanish, bandlik va malaka, eksport salohiyati, sanoat zonalari, davlat siyosati, global qiymat zanjirlari..

**Introduction**

**Kirish**

O‘tgan o‘n yillikda O‘zbekiston elektrotexnika sanoati kuchli investitsiyalar, maqsadli siyosatni qo‘llab-quvvatlash va modernizatsiya bo‘yicha ulkan maqsadlar uyg‘unligi tufayli “Yangi O‘zbekiston” milliy iqtisodiy strategiyasining birinchi qatoriga ko‘tarildi. Birgina 2017-2021-yillar mobaynida sohaga taxminan 561 million AQSh dollari miqdorida o‘zlashtirilgan investitsiyalar jalb etildi, bu esa bir vaqtlar import qilingan LED lampalar, transformatorlar, zamonaviy elektr kabellari kabi mahsulotlarni mahalliy ishlab chiqarish imkonini berdi va sanoatni keng diversifikatsiya qilish uchun zamin yaratdi. Davlatimiz rahbari matbuot xizmatining ma‘lum qilishicha, so‘nggi besh yilda yana 465 million dollarga yaqin mablag‘ yo‘naltirildi, buning natijasida 163 ta yangi loyiha amalga oshirildi, mahsulot ishlab chiqarish hajmi 4 barobar, eksport hajmi 3 barobar, ish bilan ta‘minlanganlar soni 2 barobarga, 32 ming nafardan ortiq ishchi-xizmatchilarga xizmat ko‘rsatildi.

Imtiyozli soliq va bojxona rejimlari – yillik 7 foizli imtiyozli kreditlar, import qilinadigan mahsulotlar uchun bojdin ozod qilish va ajratilgan 20 milliard so‘mlik innovatsion jamg‘arma tufayli sanoat ishlab chiqarishi 2017-yildagi 3,4 trillion so‘mdan 16,7 trillion so‘mga o‘sdi, 2022-yilda qariyb 16,7 trillion so‘mga yetdi. 2023-yilning oxiri. Eksport ham rekord ko‘rsatkichlarga erishdi: 2017-2021 yillar oralig‘ida 3 baravar ko‘payganidan so‘ng, ular 2022-yilda yana 42,4 foizga oshib, 800,8 million dollarga yetdi. Oldinga qarab, hukumat 2023-yilda umumiy qiymati 250 million dollarlik 86 ta yangi loyihani ishga tushirishni, mahalliy lashtirishni, xususan, Oxangarondagi “mis klasteri”ni chuqurlashtirishni va qayta tiklanadigan energiya komponentlarini ishlab chiqarishni kengaytirishni rejalashtirgan.

Ushbu maqola O‘zbekiston elektrotexnika sektori evolyutsiyasini o‘rganadi, rag‘batlantirish sxemalari samaradorligini baholaydi va o‘shishni qo‘llab-quvvatlovchi hamda sanoatning mintaqaviy ishlab chiqarish va eksport quvvati sifatidagi rolini mustahkamlay oladigan ko‘nikmalarni rivojlantirish, xususi sektorning ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarini jalb qilish va qo‘shimcha qiymat zanjiri integratsiyasi kabi strategik vositalarni aniqlaydi.

### Metodologiya

Ushbu tadqiqot O‘zbekiston elektrotexnika sanoatining rivojlanishi, samaradorligi va kelajak istiqbollarini baholash uchun aralash usullardan foydalanadi. Asosiy qadamlar quyidagilardan iborat:

### Ma'lumotlar yig'ish

Rasmiy statistika: Investitsiyalar va savdo vazirligi, Prezident matbuot xizmati va sanoat birlashmalari tomonidan e‘lon qilingan yillik hisobotlardan olingan tarmoq investitsiyalar, ishlab chiqarish, eksport va bandlik ko‘rsatkichlari (2017–2023).

Hujjatlarni ko‘rib chiqish: “Yangi O‘zbekiston”ni rivojlantirish strategiyasi doirasidagi siyosat qarorlari, rag‘batlantirish dasturi yo‘riqnomalari (masalan, imtiyozli kreditlar sxemalari, bojxona to‘lovlaridan ozod etish bo‘yicha buyruqlar) va strategik yo‘l xaritalari tahlil qilindi.

### Miqdoriy tahlil

Vaqtli qurilish: investitsiyalar oqimi (million AQSh dollari), ishlab chiqarish hajmi (so‘mStrillion) va eksport daromadlari (million AQSh dollari) bo‘yicha uzunlamasina ma‘lumotlar to‘plami tuzilgan.

O'sish ko'rsatkichlari: Hisoblangan murakkab yillik o'sish sur'atlari (CAGR) va sektorlar kengayishini miqdoriy aniqlash va siyosatga ta'sir qilish nuqtalarini aniqlash uchun yildan-yilga o'zgarishlar.

Benchmarking: O‘zbekistonning asosiy ko‘rsatkichlarini mintaqaviy tengdoshlari (Qozog‘iston, Gruziya) bilan Ovro‘osiyo Iqtisodiy Ittifoqi va Jahon bankining ommaviy statistik ma‘lumotlaridan foydalangan holda solishtirdi.

### Sifat so'rovlari

Manfaatdor tomonlar bilan suhbatlar: Texnologik transfer muammolari, ishchi kuchining malakadagi kamchiliklari va bozorga kirish to'siqlari haqida tushunchalar to'plash uchun sakkiz

nafar ma'lumot beruvchi, jumladan hukumat amaldorlari, ishlab chiqarish rahbarlari va kasbiy ta'lim vakillari bilan yarim tizimli suhbatlar o'tkazildi.

Case Study Development: Ikkita batafsil misollar tayyorlandi:

Xom ashyoni qayta ishlashni mahalliyashtirish va aholi bandligini ta'minlashga qaratilgan Oxangaron mis klasteri tashabbusi.

Qarshi va Nukus quyosh panellari ishlab chiqarish korxonalari moliyalashtirish va "yashil" texnologiyalarni joriy etishni o'rganmoqda.

### **Kross-validatsiya va sintez**

Sifatli kuzatuvlar bilan uchburchaklangan miqdoriy tendentsiyalar izchillik va tabaqalanishning sirt maydonlarini ta'minlash uchun.

Siyosat aralashuvi, malaka oshirish ustuvorliklari va investitsiya ehtiyojlari uchun muhim vositalarni aniqlash uchun integratsiyalangan topilmalar.

### **Cheklovlar**

2023-yil o'rtalarida tan olingan bo'shliqlar vaqtinchalik hisob-kitoblarni talab qiladi.

Tafsilotli kompaniya moliyaviy ma'lumotlariga kirish cheklangan, audit qilingan hisobotlarga emas, balki manfaatdor tomonlarning hisob-kitoblariga asoslangan ma'lum xarajat tuzilmasi tushunchalari.

Qattiq statistik tahlilni manfaatdor tomonlarning asosli istiqbollari bilan birlashtirib, Usullar bo'limi O'zbekiston elektrotexnika sektori dinamikasini har tomonlama va muvozanatli baholashni ta'minlaydi. Yig'ilgan ma'lumotlar tahlili va manfaatdor tomonlar bilan suhbatlar 2017-yildan 2023-yil o'rtalarigacha O'zbekiston elektrotexnika sanoatida bir qancha aniq tendentsiyalarni ko'rsatadi:

### **1. Investitsiyalar oqimi va loyiha faoliyati**

2017-2021-yillarda sohaga qariyb 561 million dollarlik o'zlashtirilgan investitsiyalar jalb qilindi, 163 ta yangi loyiha ishga tushirildi va yana 34 ta obyekt modernizatsiya qilindi. Faqatgina 2023 yilda 29 ta yashil maydon va 7 ta modernizatsiya tashabbusiga 191,5 million dollar miqdorida rejalashtirilgan moliyalashtirish (shu jumladan, 58 million dollar to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar) ajratilgan. Yildan yilga kelib tushgan mablag'lar yillik murakkab o'sish sur'atida (CAGR) 12,3% ga o'sdi, bu imtiyozli imtiyozli kredit dasturlari va soliq ta'tillari tufayli mustahkamlangan investor ishonchining kengayishini aks ettiradi.

### **2. Ishlab chiqarishning o'sishi**

Elektrotexnika sohasida ichki mahsulot ishlab chiqarish hajmi 2017 yildagi 3,4 trillion so'mdan 2021 yilga kelib 16,7 trillion so'mgacha, ya'ni qariyb besh baravarga o'sdi. Transformatorlar, kabellar va maishiy texnikalarni mahalliyashtirishni kuchaytirish hisobiga ishlab chiqarish hajmi 2023-yilning oxiriga kelib 23,8 trillion so'mga yetishi kutilmoqda. Bu 2021 yil darajasidan 26 foizga o'sishni anglatadi va davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan innovatsion markazlar va salohiyatni oshirish dasturlari samaradorligini ta'kidlaydi.

### **3. Eksport samaradorligi**

Eksport 2017 yildagi 189,7 million dollardan 2021 yilda 562,5 million dollargacha (CAGR 30,1 foiz), keyin esa 2022 yilda 800,8 million dollarga ko'tarilib, yillik o'sish 42,4 foizga o'sdi. 2023 yilgi dastlabki ma'lumotlar eksport tushumlari 700 million dollarga yaqin bo'lganini ko'rsatmoqda, bu esa sanoatni 2026 yilga borib 1 milliard dollarlik eksport tushumiga erishish imkonini beradi. Yevropa Ittifoqi, Yaqin Sharq va Afrika bozorlariga diversifikatsiya qilish GSP+ tizimiga kirish va ikki tomonlama savdo kelishuvlari orqali osonlashtirildi.

### **4. Bandlik va malaka oshirish**

Sektordagi bandlik 2017-yildagi taxminan 16000 ishchidan 2022-yilga kelib 32000 nafarga ikki baravar ko'paydi. Suhbatdoshlarning xabar berishicha, yangi lavozimlarning 60% o'rta darajadagi texnik lavozimlar, qolganlari esa universitetda tahsil olgan mutaxassislarni talab qiladi. 2023–2025 yillarga mo'ljallangan prognozlar misni qayta ishlash klasterlari va quyosh panellarini yig'ish liniyalarini kengaytirish hisobiga 4000 ta muhandis va 14000 texnikga qo'shimcha talabni ko'zda tutadi.

### **5. Mahalliyashtirish va klaster tashabbuslari**

168 million dollar sarmoyaga ega 12 ta loyihani o'z ichiga olgan Oxangaron mis klasteri qayta ishlash quvvatini yiliga 90 000 tonnagacha oshiradi. Bu to'qqizta mavjud ob'ektni (120 million dollar, quvvati 63500 tonna) ko'paytiradi va 1000 ga yaqin yangi ish o'rinlarini yaratishga yordam beradi. 2026 yilga kelib, mahalliy misni qayta ishlash qazib olinadigan mahsulotning 37% dan 70% gacha ko'tariladi, bu esa import qilinadigan materiallarga bog'liqlikni kamaytiradi va mahalliy darajada katta qiymatga ega bo'ladi.

### **6. Qayta tiklanadigan energiya komponentlari**

15 GVt quvvatga ega qayta tiklanadigan energiya manbalarini (energetika kompleksining 30 foizi) bajarish uchun O'zbekiston mahalliy ishlab chiqarilgan komponentlarga 1 milliard dollardan ortiq mablag' talab qiladi. Qarshi (250 MVt quvvatga ega) va Nukus (200 MVt) shaharlarida quyosh batareyalari ishlab chiqarish bo'yicha sexlar qurilmoqda, ular quyosh energiyasidan suv isitish va davlat muassasalarida ko'chalarni LED yoritgichlar bilan ta'minlash bo'yicha tajriba dasturlari bilan to'ldirilmoqda. Ushbu tashabbuslar qo'shimcha 2500 ish o'rni yaratish va "yashil" texnologiyalar transferini rivojlantirishga xizmat qilishi kutilmoqda.

Umuman olganda, natijalar investitsiyalar, ishlab chiqarish, eksport va bandlik bo'yicha barqaror o'sishni ko'rsatmoqda, shu bilan birga mahalliyashtirish va bozorni diversifikatsiya qilishda siyosatni rag'batlantirish va klasterni rivojlantirish muhim rolini ta'kidlaydi.

### **Munozara**

2017-2021-yillarda O'zbekiston elektrotexnika sanoatining jadal sur'atlarda kengayishi – ishlab chiqarish hajmining qariyb besh baravar va eksport hajmining uch baravar o'sishidan dalolat beradi – hukumatning strategik tadbirlari samaradorligini yana bir bor tasdiqlaydi. Yiliga 7 foizli imtiyozli kredit dasturlari, bojxona to'lovlaridan ozod qilish va maqsadli soliq

imtiyozlari yashil maydonlarga investitsiyalarni ham, quvvatlarni modernizatsiya qilishni ham aniq rag'batlantirdi, bu davrda o'zlashtirilgan investitsiyalarning 561 million dollari va 163 ta yangi loyihada aks ettirilgan. Biroq, o'sib borayotgan traektoriya, shuningdek, yaqinroq tekshirishni talab qiladigan paydo bo'lgan muammolar va kelishuvlarni ta'kidlaydi.

Birinchidan, mahalliyashtirish sa'y-harakatlari, xususan, misni qayta ishlash bo'yicha, mahalliy qiymat zanjirlarini mustahkamlagan bo'lsa-da, sektor import qilinadigan yuqori aniqlikdagi komponentlarga qaramligicha qolmoqda. Ohangaron mis klasterining 2026 yilga borib mahalliy qayta ishlashni 37 foizdan 70 foizga oshirish maqsadi ulkan va xalqaro standartlarga javob beradigan quyi oqimdagi maxsus uskunalar va sifat nazorati laboratoriyalariga parallel ravishda sarmoya kiritishni talab qiladi. Bunday yangilanishlarsiz, firmalar eksportni diversifikatsiya qilishga, ayniqsa Yevropa Ittifoqi va Shimoliy Amerikadagi qattiq bozorlarga to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni xavf ostiga qo'yadi.

Ikkinchidan, 2022-yilda eksport tushumlarining 42,4% ga 800,8 million dollarga ko'tarilishi bozorning kuchli ishtahasidan dalolat beradi, ammo 2023 yilgi dastlabki ma'lumotlar (~700 million dollar) global talab davrlari va mintaqaviy raqobat bilan bog'liq o'zgaruvchanlikni ko'rsatadi. O'sish sur'atlarini barqarorlashtirish uchun siyosatchilar, xususan, miqyosli iqtisodiyotga ega bo'lmagan kichik va o'rta korxonalar (KO'B) uchun tarifsiz to'siqlarni va tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish uchun savdoni engillashtirishni - bojxona tartib-qoidalarini soddalashtirish va erkin savdo kelishuvlaridan foydalanishni kuchaytirishi kerak.



1-rasm. Eksport hajmi, mnl. dollarda (2017-2022)

Uchinchidan, 2022 yilga kelib bandlik ikki baravarga oshib, 32 000 nafar ishchiga yetadi, 2025 yilga kelib 18 000 qo'shimcha mutaxassislarga ehtiyoj seziladi. Bu ko'nikmadagi jiddiy tafovutni ko'rsatmoqda: kasb-hunar kollejlari o'qishni kengaytirgan bo'lsa-da, sanoat manfaatdor tomonlari o'quv dasturlari va rivojlanayotgan texnologik talablar, xususan, avtomatlashtirish talablari o'rtasidagi nomuvofiqlik haqida xabar berishadi. Ushbu bo'shliqni

bartaraf etish hamkorlikda ishlab chiqilgan o'quv modullarini, shogirdlik sxemalarini va firmalarni ish malakasini oshirishga sarmoya kiritish uchun rag'batlantirishni talab qiladi.

Nihoyat, Qarshi va Nukusda quyosh panellari ishlab chiqarish ustaxonalarini tashkil etish kabi “yashil” tashabbuslar qayta tiklanadigan energiya maqsadlariga erishish va elektrotexnika ishlab chiqaruvchilarining mahsulot portfelini diversifikatsiya qilish uchun ikki tomonlama imkoniyat yaratadi. Shunga qaramay, 2025 yilga kelib atigi 450 MVt quvvatga qo'shilishi rejalashtirilgan ushbu ob'ektlar rejalashtirilgan 15 GVt quvvatning kam ulushini tashkil etadi. Yashil texnologiyalarni o'zlashtirishni jadallashtirish xalqaro texnologiya hamkorlari bilan ko'proq hamkorlikni, ekologik innovatsiyalar uchun imtiyozli moliyalashtirishni va atrof-muhitga rioya qilishning aniq doiralarini talab qiladi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning elektrotexnika sektori izchil siyosat ishlab chiqish va katta investitsiyalar hisobidan ajoyib yutuqlarga erishdi. Tezlikni saqlab qolish va global integratsiyani chuqurlashtirish uchun keyingi bosqichda komponentlarni ilg'or mahalliyashtirish, eksport jarayonini optimallashtirish, maqsadli malaka oshirish va yashil texnologiya klasterlarini kengaytirishga e'tibor qaratish lozim. Ushbu chora-tadbirlar sanoatni o'sish tarixidan milliy iqtisodiyotning global raqobatbardosh va innovatsiyalarga asoslangan ustuniga aylantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi.

O'zbekiston elektrotexnika sanoati muvofiqlashtirilgan davlat siyosati, sezilarli investitsion oqimlar, mahalliyashtirish va eksportni diversifikatsiya qilishga qaratilayotgan kuchli e'tibor tufayli milliy iqtisodiyotning dinamik tayanchiga aylandi. 2017-2023-yillarda sohada sezilarli o'sish kuzatildi — ishlab chiqarish qariyb yetti barobar, eksport hajmi uch barobardan ziyod, bandlik ikki baravar o'sdi, bu davlat tomonidan imtiyozli kreditlar, soliqliq imtiyozlari va infratuzilmani qo'llab-quvvatlash kabi imtiyozlar samaradorligini ko'rsatdi.

Sohaning rivojlanishi strategik rejalashtirish va xususiy sektorning ortib borayotgan rolini, xususan, Qarshi va Nukusdagi Oxangaron mis klasteri va quyosh panellari ishlab chiqarish kabi loyihalarni aks ettiradi. Bu tashabbuslar nafaqat ichki qiymat zanjirlarini kengaytiribgina qolmay, balki O'zbekistonni qayta tiklanadigan energiya komponentlari va aqlli texnologiyalarga bo'lgan global talablarga javob berishga undaydi.

Ushbu yutuqlarga qaramay, qiyinchiliklar saqlanib qolmoqda. Sanoat import qilinadigan butlovchi qismlarga tayanishda davom etmoqda, malakali ishchi kuchining imkoniyatlari cheklovlariga duch kelmoqda va yuqori qiymatli eksport bozorlariga kirishni yaxshilashni talab qilmoqda. Bu muammolarni hal etish “Yangi O'zbekiston” strategiyasida belgilangan ulkan maqsadlarga erishish – 2026 yilga borib ishlab chiqarishni ikki barobarga oshirish va eksport hajmini 1 milliard dollarga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Taraqqiyotni davom ettirish uchun kelajakdagi sa'y-harakatlar ilmiy-tadqiqot salohiyatini chuqurlashtirish, sanoat ehtiyojlariga mos keladigan kasbiy ta'limni kengaytirish va global qiymat zanjirlariga yanada kengroq integratsiyani rivojlantirishga qaratilishi kerak. Agar ushbu ustuvorliklar bajarilsa, O'zbekistonning elektrotexnika tarmog'i nafaqat mintaqaviy sanoat markaziga aylanishi mumkin.



---

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Prezident matbuot xizmati. (2023). O'zbekiston elektrotexnika sanoatining rivojlanishiga oid statistik ma'lumotlar (2017–2023). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti. [maqola.docx, 1–3-betlar].
2. Podrobno.uz. (2023). O'zbekiston elektrotexnika sanoati: yetti yilda 1 milliard dollar investitsiya o'zlashtirildi. Olib borilgan loyihalar va ularning iqtisodiy samarasi haqida. [maqola.docx, 2-bet].
3. Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. (2023). Elektrotexnika sohasi bo'yicha ishlab chiqarish hajmi, eksport daromadlari va sanoat loyihalari statistikasi (2017–2023). Toshkent: MIIT.
4. "O'zeltexsanoat" uyushmasi. (2023). 2022–2026-yillarga mo'ljallangan elektrotexnika sanoatini rivojlantirish strategiyasi. Toshkent: Rasmiy hisobotlar. [maqola.docx, 3–5-betlar].
5. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (UN Comtrade) va Xalqaro Savdo Markazi (ITC Trademap). (2022). O'zbekiston elektrotexnika mahsulotlari eksporti va import o'rmini bosish tahlili. <https://comtrade.un.org> va <https://trademap.org>
6. Jahon banki. (2022). Ochiq ma'lumotlar: Markaziy Osiyo davlatlari sanoat ko'rsatkichlari va eksport tarkibi. <https://data.worldbank.org>
7. Intervyu asosidagi dalillar. (2023). O'zbekiston elektrotexnika sanoatidagi manfaatdor tomonlar bilan olib borilgan intervyular. (Nashr etilmagan intervyular – hukumat vakillari, xususiy sektor rahbarlari va kasb-hunar ta'limi vakillari ishtirokida).
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasi 2022–2026 yillarga mo'ljallangan. Toshkent: Prezident farmoni va strategik rivojlanish hujjatlari to'plami.